

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI



**11.00.05-ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISH VA TABIIY
RESURLARDAN OQILONA FOYDALANISH**
Ixtisosligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kiruvchilar uchun
mutaxassislik fanlaridan kirish imtixonlari

DASTURI

Namangan – 2024

Tuzuvchilar:



b.f.f.d. A.A. Rahimov

g.f.f.d. N.N.Alimdjanov


Taqrizchi:



g.f.d., dots. A.A. Nazarov

Dastur "Geografiya va atrof-muhit muhofazasi" kafedrasining 2024-yil 27-sentyabrdagi 2-sonli yig'ilishida muhokamadan o'tgan va tasdiqqa tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri



N.N.Alimdjanov

Kelishildi:

Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy
pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i:



O.N.Imomov

KIRISH

Ushbu dastur 11.00.05.-Atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha tayanch doktoranturaga kiruvchi talabgorlar uchun mo'ljallangan bo'lib, oliy ta'limning Davlat ta'lim standartlari talablari asosida tuzilgan.

Dasturda bakalavriat 60520200-Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi va magistratura mutaxassisligi 70710401- Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi tarmoqlar bo'yicha o'quv rejalarining mutaxassislik fanlari blokida qayd etilgan fanlarning o'quv dasturlari asosida talabgorlar e'tibor qaratishi zarur bo'lgan talablar berilgan. Taraqqiyotning hozirgi bosqichida ilmiy-texnikaviy jarayonlarni jadallashib rivojlanishi, hayotiy talablarni ortib borishi, ekologik faktorlarning ta'sir doirasini kengayishi, atrof-muhitni ifloslanishi bir qator muammolarni vujudga keltirmoqdaki, ular inson sihat-salomatligiga o'z ta'sirini ko'rsatib, turli xil kasalliklarni keltirib chiqarmoqda. Shu boisdan ham tabiatni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishning iqtisodiy-ekologik mexanizmlarini yaratishga katta e'tibor qaratilmoqda. Chunki iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi aholining salomatligi, atrof-muhit muhofazasi va tabiiy resurslardan foydalanishning holati bilan chambarchas bog'liqdir. Tabiiy resurslardan insonlar manfaati yo'lida oqilona foydalanish va ularni kelgusi avlodlar uchun saqlab qolish Respublika olimlari va keng jamoatchilik oldidagi eng muhim, dolzarb vazifalardan biridir.

Dasturning maqsadi:

11.00.05.-Atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ixtisosligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kiruvchi talabgorlarning bilim darajasini sinovdan o'tkazish uchun asos sifatida olingan fanlar, ular mazmuni, umumiy savolnoma hamda baholash mezonlarini taqdim etishni ko'zda tutadi.

Asosiy qism

MUTAXASSISLIK FANLARI BO'YICHA TALABGORLAR BILIMIGA QO'YILADIGAN TALABLAR UCHUN ASOS BO'LGAN FANLAR VA MAVZULAR

1. Ekologiyaning nazariy asoslari

Atrof muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish tushunchasi, maqsadi va vazifalari, yo'nalishlari. Inson va tabiatning asosiy tarixiy bosqichlari. O'zbekistonda atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish tadbirlari. Atrof-muhitni muhofaza qilishda xalqaro hamkorlik. Atrof-muhitni muhofaza qilishning milliy asoslari. Biosferada hayotga ta'sir etuvchi omillar. Biotsenoz, ekosistema haqida tushuncha. Inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlar. Insonning tabiatga ta'sirining asosiy shakllari. Inson bilan tabiatning o'zaro munosabatlaridagi bosqichlar. Tabiatni muhofaza qilish

shakllari. O'zbekiston Respublikasida atrof-muhitni muhofaza qilish. Atrof-muhitni muhofaza qilishning madaniy-estetik ahamiyati. Tabiatni muhofaza qilishda jamoatchilik va maktab. Kursning o'quv yurtlarida o'qitilishi, uni boshqa fanar bilan bog'lanishi. Atrof-muhitni muhofaza qilishning ilmiy-texnik taraqqiyoti. Fan-texnika taraqqiyotining tabiatga salbiy ta'siri. Ekologik inqirozlarning kelib chiqishi. Ekologik taraqqiyotning amaliy ahamiyati. Ekologik tangliklarning kelib chiqishi. Ekologik omillar haqida tushuncha. Organizmlarning moslashuvchanligi. Biologik sharoitlar. Tabiatni muhofaza qilish muammosining kelib chiqishi. Tabiat, jamiyat va inson. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanishning maqsad va vazifalari. Atmosferaning tuzilishi va himoya xususiyatlari. Atmosfera gaz balansining o'zgarishi. Atmosfera ifloslanishining ekologik va ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarini o'z ichiga olgan muammosi, kislotali yomg'irlar, smog. Atmosferani huquqiy muhofaza qilish. Gidrosfera. Suvlarning tabiatdagi katta va kichik aylanma harakati. Markaziy Osiyo va O'zbekistonning suv resurslari va ulardan oqilona foydalanish masalalari. Suvlarni huquqiy muhofazasi. Yerlardan foydalanishning iqtisodiy, ekologik, huquqiy muammolari. Tuproqlarning tabiat va inson hayotidagi ahamiyati. Tuproq eroziyasi, tuproqlarning sho'rlanishi, ifloslanishi, kimyolanishi va cho'lga aylanishidan saqlash. O'zbekistonning biologik resurslari va ulardan foydalanishning ekologik muammolari. Alohida muhofaza qilinadigan hududlar va ularning ahamiyati. "Qizil kitob"- Yer osti qazilma boyliklarini o'zlashtirish va uning tabiatga ta'siri. O'zbekistonning mineral va xom-ashyo boyliklaridan foydalanishning ekologik muammolari. Ekologik jinoyatlar va ular uchun javobgarlik masalalari. Ekologik monitoring. Ekologik ekspertiza. Asosiy ifloslovchi modda va birikmalar tarkibi. O'zbekistonda atmosferaning ifloslanishi va uning oldini olish muammolari. Tuproqdan foydalanish va muhofaza qilish. Orol va Orol bo'yi muammolari. Tabiiy boyliklardan oqilona foydalanishda tabiatda ro'y beradigan asosiy jarayonlarning rivojlanishi nimalardan iborat? Fan-texnika inqilobi resurslarni o'zlashtirish jarayoniga qanday ta'sir ko'rsatdi?. Tabiiy boyliklardan oqilona foydalanishda tabiatda ro'y beradigan asosiy jarayonlarning rivojlanishi nimalardan iborat?

2. Tabiatdan foydalanish va uni muhofaza qilish

Agroekotizimlar o'ziga xos xususiyatlari. Agrofitotsenozlarni inson tomonidan boshqarilishi. Aholi sonining ortishi va uning bilan bog'liq muammolar. Insonning yashash muhitlari. Alohida muhofaza qilinadigan hududlar trisida tushuncha. Antik davrda ekologiya. Atmosfera ifloslanishi va tabiiy tozalanishi. Atmosfera tarkibi. Atmosfera tuzilmasi. Atmosferani muhofazasi. Atrof-muhit muhofazasi masalalariga oid xalqaro shartnomalar. Atrof-muhitga ta'sirining

kuchayishi, resurslarning etishmovchiligi, urbanizatsiya va ularni hal qilish yo'llari. Barqaror rivojlanish konsepsiyasi. Barqaror rivojlanish, ekologiya va atrof-muhit muhofazasining ahamiyati. Biosfera chegaralari va tarkibiy qismlari. Biosfera haqida Vernadskiy ta'limoti. Biosferada moddalarning aylanishi. Biosferadagi moddalarning xossasi va funksiyalari. Biotsenozlarning o'ziga xos xususiyatlari. Biotsenozning tuzilmasi. Chiqindilarni qayta ishlash. Davlatning ekologik boshqaruvi. Ekologik inqirozlar. Ekologik omillar: tirik organizmlarga ta'sir etish umumiy qonuniyatlari. Ekologik siyosat. Ekologiya fanining bo'limlari. Ekologiya fanining vazifalari. Ekologiyaning 20 asrda rivojlanish tarixi. Ekologiyaning maqsadi, o'rganish usullari. Ekotizim va uning tarkibi. Ekotizimda energiya oqimi. Ekotizimda mahsuldorlik. Fanning boshqa fanlar bilan munosabati. Fan-texnika revolyutsiyasi va insoniyatni tabiatga tasiri. Hayvonlar xilma-xilligi va ahamiyati. Hayvonlarni muhofaza qilish. Hayvonlarning etologik tuzilmasi. Ilmiy-texnika taraqqiyoti va tabiiy resurslardan foydalanish. Insonga tabiatni ta'sir etish yo'nalishlari. Insoniyatni tabiatga ta'siri va tabiatni muhofaza qilishni zarurligi. Insonning tabiatga ta'siri. Kirish (tabiat bilan jamiyat o'rtasidagi bog'lanishni kuchayishi). Moslashish haqida tushuncha. Moslashishning asosiy ko'rinishlari. Moslashishning darajalari. Noyob va qirilib borayotgan organizmlar. Noyob va qirilib borayotgan organizmlar. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limida ekologik ta'lim. O'zbekiston Respublikasida tabiatni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishning umumiy muammolari. O'zbekistonda tabiiy resurslarda foydalanish va muhofaza qilish tarixi. O'rta osiyo allomalarining ekologiya haqidagi qarashlari. O'simliklar xilma-xilligi va ahamiyati. O'simliklarni muhofaza qilish. O'zbekiston "Qizil kitobi". O'zbekiston hayvonlari. O'zbekiston o'simliklari. O'zbekiston Respublikasida barqaror rivojlanish strategiyasi. O'zbekiston Respublikasining alohida muhofaza qilinadigan hududlari. O'zbekiston Respublikasining me'yoriy-huquqiy jihatlari. O'zbekistonda tabiiy resurslarining holati. O'zbekistondagi texnogen vaziyat. O'zbekistonda ekologik boshqaruv. Populyatsiya haqida umumiy tushuncha. Populyatsiyaning gomeostazi. Populyatsiyaning xususiyatlari va tuzilmasi. Radiativ chiqindilar.

3. Barqaror rivojlanish va uning ekologik jihatlari

G.X.Bruntlendning barqaror rivojlanish kontsepsiyasining mazmuni va mohiyati; muayyan davlatda tabiat, jamiyat va iqtisodiy rivojlanishning barqarorligi; Respublikamizda barqaror rivojlanishga oid qabul qilingan huquqiy aktlar, barqaror rivojlanish talablari va ularni O'zbekistonda tadbiq qilinishi, mamlakatimizda barqaror rivojlanish salbiy ta'sir ko'rsatayotgan tabiiy va antropogen jarayonlar; Barqaror rivojlanish ta'limi va tarbiyasi holati ekologik ta'limdan barqaror rivojlanish ta'limi sari borish zarurati; iqtisodiy-ijtimoiy-ekologik majmualar barqaror rivojlanishning kelajak istiqbollari. Barqaror rivojlanish kontsepsiyasi tushunchasi, tabiat, jamiyat va iqtisodiy rivojlanish barqarorligini ta'minlashning ekologik jihatlari; Tabiat, jamiyat va iqtisodiy

rivojlanishning barqarorligi, inson, jamoa va davlatlarda tabiatdan foydalanishning ekologik talablariga javob berish zarurligi; Tabiatdan foydalanishning ekologik printsiplari, qoidalari va qonuniyatlarini; "ekologik iz" va "yer sig'imi" atamalari va ularni ishlatish yo'llari. Barqaror rivojlanishning ekologik-iqtisodiy jihatlari; sayyoramiz kelajak ekologik holatini bashorat qilishdagi asosiy omillar – aholi soni, qishloq ho'jaligi, ishlab chiqarish, tabiiy resurslar va atrof muhit ifloslanishi; Demografik jarayonni rivojlanishi; iqtisodiy rivojlanish; insoniyat rivojlanish potentsiali, aholi turmush darajasi va sifati; Tabiiy resurslardan oqilona foydalanishning samarali ko'rsatkichlari, atrof-muhitni muhofaza qilish; barqaror rivojlanish bo'yicha Butunjahon sammiti.

4. Hozirgi zamon ekologik muammolari

Ilmiy-texnik revolyutsiya va global ekologik inqirozlari. Orol va Orol bo'yi va Amudaryo deltasi muammolari. Iqlim o'zgarishi, tuproq sho'rlanishi va eroziyasi. Suv ekosistemalari, va havoning ifloslanishi. Pestitsidlar, og'ir metallar, zaharli chiqindilar, qishloq xo'jaligini kimyoviy lashtirish, yaylov chorvachiligi, tog' konchilik sanoati, atrof-muhitni ifloslantiruvchi omil ekanligi, muhit degradatsiyasi. O'zbekistonning radiatsion xarakteristikasi. Alohida ekosistemalarning ekologik vaziyatini baxolash. Alohida ekosistemalarni ekologik xaritalashtirish F. Klementsning ekologik suksessiyalarga oid qarashlari. Ekosistemalar davriy dinamikasining barqarorligini asrash. Sun'iy ekosistemalardagi modda va energiya almashinuvi. Ekosistemalarning biologik energetikasi. Shahar ekosistemalarining ekologik muammolari;

4. Amaliy ekologiya

Tabiiy resurslar klassifikatsiyasi. Tabiiy resurslardan foydalanishning ortib borayotganligi. Tabiiy resurslar turlari. Atmosfera havosi va uni muhofaza qilish. Atmosfera havosining tarkibi. Atmosferani ifloslantiruvchi manbalar. Atmosfera havosini muhofaza qilish choralari. Atmosfera havosining ifloslanishi va uni inson salomatligiga ta'siri. Atmosfera ifloslanishining sanitar-gigienik, iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlar. Atmosfera ifloslanishiga qarshi kurash yo'llari va usullari. O'zbekiston havosini toza saqlash muammosi. Suv resurslari va uning muhofaza qilish. Suvning tabiatdagi ahamiyati. Suv resurslarini ifloslantiruvchi manbalar. Chuchuk suv muammosi. Okeanlarning ifloslanishi va ularni muhofaza qilish. Suv havzalarining ekologik holati va ularni nazorat qilish. Tuproq resurslari va ularni muhofaza qilish. Tabiatda va insoniyat hayotida tuproqning roli. Tuproq eroziyasi va uning sabablari. Tuproq ifloslanishi va unga qarshi kurash choralari. O'zbekiston tuproq resurslarining hozirgi holati. Tuproqni muhofaza qilishda ko'rilayotgan chora-tadbirlar. Cho'llanish muammolari va atrof-muhitni muhofaza

qilish. Cho'llanishning asosiy sabablari. Cho'llanish mexanizmi va shakllari. Cho'llanish jarayoni indikatorlari. Cho'llanish va ijtimoiy sharoitlar. O'simliklar dunyosi va uni muxofaza qilish. Yer yuzi va O'zbekistondagi o'simlik qatlamining xolati. Tabiatda va inson xayotida o'simlikning roli. O'rmon resurslarini muxofaza qilish. Dorivor, noyob va xo'jalik ahamiyatiga ega bo'lgan o'simliklarni muxofaza qilish. Yer yuzi va O'zbekistonda o'simlik resurslarini muxofaza qilishda olib borilayotgan chora-tadbirlar. Xayvonot dunyosi va uni muxofaza qilish. Yer yuzi va O'zbekistonda xayvonot dunyosining xilma-xilligi. Tabiatda va inson xayotida xayvonlarning tutgan o'rni. Yer kurrasidagi xayvon turlari va sonining o'zgarish sabablari. Xayvonlarni muxofaza qilishda yer yuzida va O'zbekistonda amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar. O'zbekistondagi muxofazaga olingan xududlar. O'zbekistonda va Halqaro miqyosda xududlarni muxofazaga olish bo'yicha qilinayotgan ishlar. O'zbekistonda muhofazaga olingan qo'riqxonalar. O'zbekistonning milliy bog'lari. Yer osti boyliklarini muxofaza qilish. Yer osti boyliklarining ahamiyati. Qazilma boyliklarning qayta tiklanmasligi. Foydali qazilmalardan to'g'ri foydalanish. Yer osti boyliklarini muxofaza qilishda O'zbekistonda ishlab chiqilgan qonunlar. Atrof-muhitni radioaktiv moddalardan muxofaza qilish. Tabiiy va sun'iy radioaktivlik. Radioaktivlikning biosferaga ta'siri. Radioaktiv chiqindilarni saqlash muammosi. Atrof-muhitni radioaktiv moddalardan muxofaza qilish. Zaxarli ximikatlardan va ularning biosferaga ta'siri. Pestitsidlarning ishlatilishi va ahamiyati. Mineral ug'itlardan foydalanish va uning atrof-muhitga ta'siri.

-Atrof-muhitni chiqindilardan muxofaza qilish. Chiqindi turlari. Chiqindilarni zararsizlantirish va ularni saqlash. Chiqindilardan foydalanish. Utilizatsiya. Shovqin va tirik organizmlarni shovqindan muxofaza qilish. Tovushni qabul qilish. Shovqinning inson va boshqa organizmlarga ta'siri. Axolini shovqindan muxofaza qilish. Atrof-muhitning inson salomatligiga ta'siri. Iqlim va inson salomatligi. Ifloslangan havo inson salomatligi. Ifloslangan suv va inson salomatligi. Tabiatni muhofaza qilish bo'yicha ta'lim-tarbiyasi. Yosh avlodni vatanparvarlik ruxida tarbiyalashda o'z vatani tabiatini va uning boyliklarini sevishtirish, tabiatni muxofaza qilishni tashkil etishning muhim ahamiyatiga ega ekanligi. Tabiatni muhofaza qilish o'quv tarbiya ishining ajralmas qismi ekanligi. Bolalarda o'zi yashab turgan xudud misolida xavo va suvni toza saqlash; tuproq eroziyasining vujudga kelishi va unga qarshi kurash yo'llari haqida bilim va ko'nikmalar hosil etish.

5. Ekologik siyosat

Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar huquqiy holatining umumiy jihatlari. Muhofaza etiladigan ijtimoiy-ekologik vazifalarni bajaruvchi hududlarning

huquqiy holati. Qo'riqxonalar-ekologik vazifalarni bajaruvchi muhofaza etiladigan hududlar va ob'ektlarning huquqiy holati. Antropogen o'zgarigan tabiiy muhitni ekologik-huquqiy muhofaza qilish tushunchasi, asosiy turlari va xususiyatlari. Shaharlarda atrof tabiiy muhitni ekologik-huquqiy muhofazalash. Agrar tegrallarda atrof-muhitni ekologik-huquqiy muhofazalash. Sanoat zonalarida atrof-muhitni ekologik-huquqiy muhofazalash. Ekologiya huquqi manbalari va ularning tasniflanishi. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi-Ekologiya huquqining asosiy manbai. Qonunlar-Ekologiya huquqining manbai sifatida. Qonun osti normativ hujjatlarining ekologik munosabatlarni tartibga solishdagi ahamiyati. Turistik zonalarini internet-sahifalar orqali reklama qilish: hudud xaqida, madaniyati va tarixi xaqida ma'lumot; mahalliy turistik korxonalar va turoperatorlar taklif qiluvchi turlar va paketlar; hudud xaritasi; mavjud marshrutlar; mahalliy xizmatlar provayderlari. Ekoturlarni boshqa sayyohlik turlari bilan olib borish zarurati. Ekoturizm va agroturizmning umumiy va hususiy jihatlari. Komplek sekoturlar va ularni olib borishning hududiy jihatlari.

Talabgorlar uchun umumiy savollar

1. Atrof muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish tushunchasi, maqsadi va vazifalari, yo'nalishlari.
2. Inson va tabiatning asosiy tarixiy bosqichlari.
3. O'zbekistonda atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish tadbirlari.
4. Atrof-muhitni muhofaza qilishda xalqaro hamkorlik. Atrof-muhitni muhofaza qilishning milliy asoslari.
5. Biosferada hayotga ta'sir etuvchi omillar.
6. Biotsenoz, ekosistema haqida tushuncha.
7. Inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlar.
8. Insonning tabiatga ta'sirining asosiy shakllari.
9. Inson bilan tabiatning o'zaro munosabatlaridagi bosqichlar.
10. Tabiatni muhofaza qilish shakllari.
11. O'zbekiston Respublikasida atrof-muhitni muhofaza qilish.
12. Atrof-muhitni muhofaza qilishning madaniy-estetik ahamiyati.
13. Tabiatni muhofaza qilishda jamoatchilik va maktab.
14. Kursning o'quv yurtlarida o'qitilishi, uni boshqa fanlar bilan bog'lanishi.
15. Atrof-muhitni muhofaza qilishning ilmiy-texnik taraqqiyoti.
16. Fan-texnika taraqqiyotining tabiatga salbiy ta'siri.
17. Ekologik inqirozlarning kelib chiqishi.
18. Ekologik taraqqiyotning amaliy ahamiyati.
19. Ekologik tangliklarning kelib chiqishi.

20. Ekologik omillar haqida tushuncha.
21. Organizmlarning moslashuvchanligi. Biologik sharoitlar.
22. Tabiatni muhofaza qilish muammosining kelib chiqishi.
23. Tabiat, jamiyat va inson.
24. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanishning maqsad va vazifalari. Atmosferaning tuzilishi va himoya xususiyatlari.
25. Atmosfera gaz balansining o'zgarishi.
26. Atmosfera ifloslanishining ekologik va ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarini-ozon tuynuklari, kislotali yomg'irlar, smog. Atmosferani huquqiy muhofaza qilish.
27. Gidrosfera. Suvlarning tabiatdagi katta va kichik aylanma harakati.
28. Markaziy Osiyo va O'zbekistonning suv resurslari va ulardan oqilona foydalanish masalalari.
29. Suvlarni huquqiy muhofazasi.
30. Yerlardan foydalanishning iqtisodiy, ekologik, huquqiy muammolari.
31. Tuproqlarning tabiat va inson hayotidagi ahamiyati.
32. Tuproq eroziyasi, tuproqlarning sho'rlanishi, ifloslanishi, kimyolanishi va cho'lga aylanishidan saqlash.
33. O'zbekistonning biologik resurslari va ulardan foydalanishning ekologik muammolari.
34. Alohida muhofaza qilinadigan hududlar va ularning ahamiyati.
35. "Qizil kitob"- Yer osti qazilma boyliklarini o'zlashtirish va uning tabiatga ta'siri.
36. G.X.Bruntlendning barqaror rivojlanish kontseptsiasining mazmuni va mohiyati; muayyan davlatda tabiat, jamiyat va iqtisodiy rivojlanishning barqarorligi; .
37. Respublikamizda barqaror rivojlanishga oid qabul qilingan huquqiy aktlar, barqaror rivojlanish talablari va ularni O'zbekistonda tadbiq qilinishi, mamlakatimizda barqaror rivojlanish salbiy ta'sir ko'rsatayotgan tabiiy va antropogen jarayonlar;
38. Barqaror rivojlanish ta'limi va tarbiyasi holati ekologik ta'limdan barqaror rivojlanish ta'limi sari borish zarurati; iqtisodiy-ijtimoiy-ekologik majmualari barqaror rivojlanishning kelajak istiqbollari.
39. Barqaror rivojlanish kontseptsiasini tushunchasi, tabiat, jamiyat va iqtisodiy rivojlanish barqarorligini ta'minlashning ekologik jihatlari;
40. Tabiat, jamiyat va iqtisodiy rivojlanishning barqarorligi, inson, jamoa va davlatlarda tabiatdan foydalanishning ekologik talablariga javob berish zarurligi;
41. Tabiatdan foydalanishning ekologik printsiplari, qoidalari va qonuniyatlarini; "ekologik iz" va "yer sig'imi" atamallari va ularni ishlatish yo'llari.
42. Barqaror rivojlanishning ekologik-iqtisodiy jihatlari; sayyoramiz kelajak ekologik holatini bashorat qilishdagi asosiy omillar – aholi soni, qishloq xo'jaligi, ishlab chiqarish, tabiiy resurslar va atrof muhit ifloslanishi;
43. Demografik jarayonni rivojlanishi; iqtisodiy rivojlanish; insoniyat rivojlanish potentsiali, aholi turmush darajasi va sifati;
44. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanishning samarali ko'rsatkichlari, atrof-muhitni muhofaza qilish; barqaror rivojlanish bo'yicha Butunjahon sammiti.
45. Ilmiy-texnik revolyusiya va global ekologik inqirozlari.
46. Orol va Orol bo'yi va Amudaryo deltasi muammolari.
47. Iqlim o'zgarishi, tuproq sho'rlanishi va eroziyasi. Suv ekosistemalari, va havoning ifloslanishi.
48. Pestitsidlar, og'ir metallar, zaharli chiqindilar, qishloq xo'jaligini kimyoviyashtirish, yaylov chorvachiligi, tog' konchilik sanoati, atrof-muhitni ifloslantiruvchi omil ekanligi, muhit degradatsiyasi.
49. O'zbekistonning radiatsion xarakteristikasi.
50. Alohida ekosistemalarning ekologik vaziyatini baxolash.
51. Alohida ekosistemalarni ekologik xaritalashtirish F. Klementsning ekologik suksessiyalarga oid karashlari.
52. Ekosistemalar davriy dinamikasining barqarorligini asrash. Sun'iy ekosistemalardagi modda va energiya almashinuvi.
53. Ekosistemalarning biologik energetikasi. Shahar ekosistemalarining ekologik muammolari;
54. Tabiiy resurslar klassifikatsiyasi.
55. Tabiiy resurslardan foydalanishning ortib borayotganligi.
56. Tabiiy resurslar turlari.
57. Atmosfera havosi va uni muhofaza qilish.
58. Atmosfera havosining tarkibi.
59. Atmosferani ifloslantiruvchi manbalar.
60. Atmosfera havosini muhofaza qilish choralarini.
61. Atmosfera havosining ifloslanishi va uni inson salomatligiga ta'siri.
62. Atmosfera ifloslanishining sanitar-gigienik, iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlarini.
63. Atmosfera ifloslanishiga qarshi kurash yo'llari va usullari.
64. O'zbekiston havosini toza saqlash muammosi.
65. Suv resurslari va uning muhofaza qilish.
66. Suvning tabiatdagi ahamiyati.
67. Suv resurslarini ifloslantiruvchi manbalar.
68. Chuchuk suv muammosi.

69. Okeanlarning ifloslanishi va ularni muhofaza qilish. Suv havzalarining ekologik holati va ularni nazorat qilish.
70. Tuproq resurslari va ularni muhofaza qilish.
71. Tabiatda va insoniyat hayotida tuproqning roli.
72. Tuproq eroziyasi va uning sabablari.
73. Tuproq ifloslanishi va unga qarshi kurash choralar.
74. O'zbekiston tuproq resurslarining hozirgi holati.
75. Tuproqni muxofaza qilishda ko'rilayotgan chora-tadbirlar. Cho'llanish muammolari va atrof-muxitni muxofaza qilish.
76. Cho'llanishning asosiy sabablari.
77. Cho'llanish mexanizmi va shakllari.
78. Cho'llanish jarayoni indikatorlari.
79. Cho'llanish va ijtimoiy sharoitlar.
80. O'simliklar dunyosi va uni muxofaza qilish.
81. Yer yuzi va O'zbekistondagi o'simlik qatlamining xolati.
82. Tabiatda va inson xayotida o'simlikning roli.
83. O'rmon resurslarini muxofaza qilish.
84. Dorivor, noyob va xo'jalik ahamiyatiga ega bo'lgan o'simliklarni muxofaza qilish.
85. Yer yuzi va O'zbekistonda o'simlik resurslarini muxofaza qilishda olib borilayotgan chora-tadbirlar.
86. Xayvonot dunyosi va uni muxofaza qilish.
87. Yer yuzi va O'zbekistonda xayvonot dunyosining xilma-xilligi.
88. Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar huquqiy holatining umumiy jihatlari. Muhofaza etiladigan ijtimoiy-ekologik vazifalarni bajaruvchi hududlarning huquqiy holati.
89. Qo'riqxonalar-ekologik vazifalarni bajaruvchi muhofaza etiladigan hududlar va ob'ektlarning huquqiy holati.
90. Antropogen o'zgargan tabiiy muhitni ekologik-huquqiy muhofaza qilish tushunchasi, asosiy turlari va xususiyatlari.
91. Shaharlarda atrof tabiiy muhitni ekologik-huquqiy muhofazalash.
92. Agrar tegrallarda atrof-muhitni ekologik-huquqiy muhofazalash.
93. Sanoat zonalarida atrof-muhitni ekologik-huquqiy muhofazalash.
94. Ekologiya huquqi manbalari va ularning tasniflanishi.
95. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi-Ekologiya huquqining asosiy manbai.
96. Qonunlar-Ekologiya huquqining manbai sifatida.
97. Qonun osti normativ hujjatlarining ekologik munosabatlarni tartibga solishdagi ahamiyati.

98. Turistik zonalarini internet-sahifalar orqali reklama qilish: hudud xaqida, madaniyati va tarixi xaqida ma'lumot; mahalliy turistik korxonalar va turoperatorlar taklif qiluvchi turlar va paketlar; hudud xaritasi; mavjud marshrutlar; mahalliy xizmatlar provayderlari.
99. Ekoturlarni boshqa sayyohlik turlari bilan olib borish zarurati.
100. Ekoturizm va agroturizmining umumiy va hususiy jihatlari.
101. Komplek sektorlar va ularni olib borishning hududiy jihatlari.

Talabgorlarning yozma ishlarni baholash mezonlari

11.00.05.-Atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ixtisosligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kirish sinovi mazkur dastur asosida tuzilgan variant savollariga yozma ish shaklida o'tkaziladi.

Talabgorlar uchun taqdim etiladigan yozshma ish variantlari 4 ta savoldan iborat bo'lib, har bir savolga berilgan javoblar "0" balidan "25" balgacha baholanadi. Yozma ish sinovida talabgorlar uchun har bir savolga berilgan ballar yig'indisi asosida, jami 100 ball to'plash imkoniyati beriladi.

Yozma ish variantidagi har bir savolga taqdim etilgan javoblar quyidagi mezonlar asosida baholanadi:

1. Savolning mazmuni hozirgi zamon fan-texnika taraqqiyoti, fandagi yangiliklar va ilmiy manbalar bilan bog'liq holda aniq yoritilgan, mazmun-mohiyati to'liq ochib berilgan, javoblarda mantiqan yaxlitlikka erishilgan, umumiy xulosalar chiqarilgan hamda imlo va stilistik xatolarga yo'l qo'yilmagan bo'lsa – **22–25 ball**.

2. Savolning mazmuni hozirgi zamon fan-texnika taraqqiyoti, fandagi yangiliklar va ilmiy manbalar bilan bog'liq holda aniq yoritilgan, mazmun-mohiyati to'liq ochib berilgan hamda imlo va stilistik xatolarga yo'l qo'yilmagan bo'lsa – **18–21 ball**.

3. Savolning mazmuni hozirgi zamon fan-texnika taraqqiyoti, fandagi yangiliklar va ilmiy manbalar bilan bog'liq holda aniq yoritilgan, mazmun-mohiyati to'liq ochib berilmagan, ayrim noaniqliklarga yo'l qo'yilgan hamda imlo va stilistik xatolarga yo'l qo'yilmagan bo'lsa – **14–17 ball**.

4. Savolning mazmuni hozirgi zamon fan-texnika taraqqiyoti, fandagi yangiliklar va ilmiy manbalar bilan bog'lanmagan, mazmun-mohiyati ochib berilmagan, ilmiy noaniqliklarga hamda imlo va stilistik xatolarga yo'l qo'yilgan bo'lsa – **7–13 ball**.

5. Savolning mazmun-mohiyati ochib berilmagan, fikrlar noaniq, keltirilgan ma'lumotlarda hatoliklar mavjud bo'lsa, hamda imlo va stilistik xatoliklarga yo'l qo'yilgan bo'lsa – 0–6 ball.

4. Mazkur savolning mazmuni talab darajasida yoritilmasa va hozirgi zamon fan-texnika taraqqiyoti yutuqlaridan foydalanilmasa, savol bo'yicha aniq tasavvurga ega bo'lmasa, umuman javob berilmasa yoki noto'g'ri javob va ma'lumot berilsa, 0-10 balgacha qo'yiladi.

11.00.05 – Атроф-мухит мухофазаси ва табий ресурслардан оқилон фойдаланиш ихтисослиги бо'йича тауанч докторантурага кирувчи талабгорлар билимини аниқлаш мақсадида тузилган бахолаш меzonи Ekologiya kafedrasining 2023 yil 7 ноябрдаги навбатдан ташкари 3-sonli yig'ilishida muhokama qilinib, ma'qullangan.

Tavsiya etilgan asosiy adabiyotlar ro'yhati

1. Tursunov X.T., Raximova T.U. Ekologiya. Toshkent. «Chinor» 2006 y.
2. Nigmatov A.N. Ekologiyaning nazariy asoslari. Toshkent, 2013y.
3. Otabayev Sh.M., Nabiyeu M. «Inson va biosfera» Toshkent, «O'qituvchi» 1995.
4. To'xtayev A.S. Ekologiya. Toshkent. «O'zbekiston» 1998
5. Raximova T.U. «Umumiy ekologiya» Toshkent 2000 y.
6. Константинов В.М. Экологические основы природопользования. 2001.
7. Ergashev A.E. «Umumiy ekologiya» Toshkent, «O'qituvchi». 2003 y.
8. Ergashev A.E., Ergashev T.A., Abdujabbarov N.A. Osnovy ekologii. Toshkent. 2005.
9. Yormatova D. "Sanoat ekologiyasi". Toshkent, 2007.
10. Ergashev A.E., Sheraliyev A.Sh., Suvonov X.A., Ergashev T.A. Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish. Toshkent, "FAN". 2009.
11. Ergashev A.E., Ergashev T.A. Inson ekologiyasi. Toshkent, "FAN". 2009.
12. Egamberdiyev R. Ekologiya. "nashr", Toshkent. 2010
13. Qayumov A.A., Yakubov O'.SH., Raximov A.K. "Tabiatdan foydalanish va uni muhofaza qilish". Toshkent, 2011.
14. Shodimetov K. Muqobil energiya manbalaridan foydalanish va uning iqtisodiy istiqbollari. Toshkent, "Ilm Ziyo", 2014.

Axborot resurs havolalari:

www.ziynet.uz;
www.naukaran.ru;
www.maik.ru;
www.rusplant.ru;